

УДК 336.01

Н.В. Лагодієнко, ст. викладач

Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

**ФІНАНСОВИЙ ЗАХИСТ ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО
ВИРОБНИЦТВА У ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМИ
КОНФЛІКТАМИ****Н.В. Лагодієнко**, ст. преподаватель

Николаевский национальный аграрный университет, г. Николаев, Украина

**ФИНАНСОВАЯ ЗАЩИТА ПЕРЕРАБАТЫВАЮЩИХ ПРЕДПРИЯТИЙ
АГРАРНОГО ПРОИЗВОДСТВА В ПРОЦЕССЕ УПРАВЛЕНИЯ
ЭКОНОМИЧЕСКИМИ КОНФЛИКТАМИ****Nataliia Lahodiienko**, senior lecturer

Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

**FINANCIAL PROTECTION OF THE PROCESSING ENTERPRISES
OF AGRICULTURAL PRODUCTION DURING ECONOMIC CONFLICTS
MANAGEMENT**

Розглянуто різні наукові підходи до теоретико-методологічних засад формування фінансового захисту переробних підприємств аграрного виробництва у процесі управління економічними конфліктами. З метою вдосконалення організаційно-економічних механізмів фінансового захисту надано якісні класифікаційні ознаки економічних конфліктів та запропоновано критерії їх оптимізації.

Ключові слова: фінансовий захист, фінансова безпека, економічні конфлікти, переробні підприємства, аграрна сфера, організаційно-економічний механізм.

Рассмотрены различные научные подходы к теоретико-методологическим основам формирования финансовой защиты перерабатывающих предприятий аграрного производства в процессе управления экономическими конфликтами. С целью усовершенствования организационно-экономических механизмов финансовой защиты предоставлено качественные классификационные признаки экономических конфликтов и предложены критерии их оптимизации.

Ключевые слова: финансовая защита, финансовая безопасность, экономические конфликты, перерабатывающие предприятия, аграрная сфера, организационно-экономический механизм.

The different scientific approaches to the theoretical and methodological bases of formation of financial protection for agricultural production processing enterprises in the management of economic conflicts. In order to improve the organizational and economic mechanisms of financial protection provided qualitative classification signs of economic conflicts and proposes criteria for their optimization.

Key words: financial protection, financial security, economic conflicts, refineries, agrarian sphere, organizational and economic mechanism.

Вступ. Виняткової актуальності проблема фінансового захисту підприємств від впливу перманентних кризових явищ та критичних деформацій у внутрішній системі рівноваги й зовнішньому оточенні отримує в аспекті перетворення застарілих фінансових механізмів організаційних процесів управління фінансовими ресурсами на засадах ризик-менеджменту, а також докорінних змін системи управління переробними підприємствами аграрного виробництва в останні роки. Ці зміни примушують переробні підприємства пристосовуватись до нових негативних чинників економічного стану національної економіки, а також вишукувати адекватні методи вирішення проблем фінансово-економічної безпеки і загроз потенціалу стратегічного розвитку, таких як десинхронізація фінансових потоків у часі, втрата фінансової рівноваги внаслідок знецінення та неліквідності активів, недостатня рентабельність використання власних фінансових ресурсів, недостатність залученого капіталу, висока плата за кредитні ресурси, постійна зміна нормативних положень законодавчої бази, застарілий стан технологічних процесів та аграрного виробництва, невиконання й відсутність забезпечення зобов'язань, неплатоспроможність суб'єктів аграрної сфери, відсутність інтеграційних зв'язків і зацікавленості у виробництві якісної та соціально орієнтованої продукції тощо, що спричиняє широке коло високих фінансових та комерційних ризиків. Такі форми негативного прояву функціонування переробних підприємств, як незавантаженисть

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

виробничих потужностей, втрата налагоджених ринків збуту, некомпетентні рішення антикризових менеджерів, рейдерські захвати бізнесу, відсутність державної підтримки розвитку аграрної сфери, недостатність кредитного забезпечення в умовах високої сезонності виробництва провокують як наслідок жакливу фінансову ситуацію на переробних підприємствах аграрного виробництва та підвищення актуальності перезавантаження системи внутрішніх механізмів фінансового захисту.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Управління фінансовими ризиками переробних підприємств аграрного виробництва в контексті їх фінансового захисту досліджується у працях, що акцентують свою увагу на вдосконаленні організаційно-економічних механізмів фінансової складової економічної безпеки та інструментів формування, нарощення й ефективного розподілу фінансових ресурсів підприємств аграрної сфери [1–5]. Більшість дослідників спираються на фундаментальні концепції щодо управління капіталом та оптимізації його структури на переробних підприємствах, де з теоретико-методологічного та практичного погляду викладені питання співвідношення отримання додаткової доходності й рівня ризику освоєння сукупного обсягу сформованих фінансових ресурсів [6–9]. Базуючись на ґрунтовних дослідженнях В.Г. Андрійчука, Ю.А. Анісімової, М.Я. Дем'яненка, Ж.В. Дерій, М.Й. Маліка, Ю.О. Лупенка, Б.Й. Пасхавера, І.Ю. Гришової, І.О. Крюкової, Т.С. Шабатури, В.В. Кужеля, В.А. Замлинського, О.В. Митяй, І.Б. Хоми, С.М. Шкарлета, А.В. Чупіса, В.А. Борисової, Н.С. Танклевської [1–15] запропоновані сучасні інструменти управління фінансовими ризиками в аграрній сфері.

Високо оцінюючи їх зусилля щодо формування теоретико-методологічної платформи та практичних аспектів діагностики й управління фінансовим розвитком переробних підприємств аграрної сфери, слід відзначити відсутність єдності та комплексності підходів до їх розгляду. Більшість проблем нині залишаються дискусійними й недостатньо розробленими внаслідок динаміки зовнішнього середовища та нових геополітичних ризиків, що не дає змоги переробним підприємствам аграрної сфери ефективно здійснювати управління фінансовими ризиками.

Метою дослідження є розкриття сутності, змістового наповнення, ролі фінансового захисту й методів управління фінансовими ризиками підприємств, характеристика та критичний аналіз сучасних підходів щодо здійснення управління економічними конфліктами переробних підприємств аграрного виробництва й обґрунтування авторського підходу щодо їх фінансового захисту.

Виклад основного матеріалу. В сучасній науковій літературі більшість авторів дотримуються думки, що поєднання різних підходів залежно від цілей дослідження на принципах системності та комплексності дозволяє використовувати сильні науково-методологічні розробки кожного методу, нівелювати їх недоліки та допомагає доказувати або спростовувати наукові гіпотези у практичному впровадженні, особливо якщо це стосується фінансового забезпечення діяльності підприємств аграрного виробництва. Так, надаючи характеристики концептуальним засадам фінансової складової економічної безпеки, Т.С. Шабатура довела що найбільш ефективним є дослідження на основі поєднання ресурсного підходу, що дозволяє визначити обсяги нарощеного в попередньому періоді фінансового потенціалу та потокових підходів, що дають змогу оцінити використання фінансових ресурсів у стратегічному періоді на довгострокову перспективу [13]. Тому, на нашу думку, фінансові механізми захисту та управління ризиками переробних підприємств повинні ґрунтуватись не лише на стратегіях вирішення економічних конфліктів, що супроводжують ризики, а й мати чітко визначену методологічну основу.

Як наголошує Ж.В. Дерій, фінансовий потенціал створює фундамент для трансформації наявного у сучасного підприємства ресурсного потенціалу (технологічного, фі-

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

нансового, матеріально-технічного, трудового, управлінського, інноваційного) у конкретні результати господарської діяльності переробних підприємств, реалізація якого супроводжується певними економічними конфліктами, що потребують фінансового захисту. Потрібно акцентувати, що різні підходи до окреслення змістового наповнення поняття «фінансовий потенціал» зумовлюють проблеми його кількісного виміру в умовах діяльності конкретних підприємств. Параметри фінансового потенціалу переробного підприємства варто досліджувати у двох напрямках: показники у динаміці, що дозволяють виявити та попередити негативні тенденції у функціонуванні фінансової сфери переробного підприємства; поточні показники, що характеризують теперішній фінансовий стан підприємства та можуть бути використані як основа для короткострокових управлінських рішень; оцінювання показників проводиться на основі порівняння з нормативними значеннями цих показників [10].

У сучасних умовах збільшуються масштаби економічних конфліктів та зони ризику функціонування активів переробних підприємств, що отримує свій прояв у відповідному нарощенні витрат виробництва, дисбалансі та неефективній структурі капіталу, ускладненні взаємин із контрагентами, процесами збільшення залежності від технологічних процесів в умовах неякісної управлінської функції у сфері інноваційних технологій і погіршення їх інвестиційного забезпечення, порушення фінансової рівноваги та росту фінансового навантаження. Таким чином, у процесі управління фінансовими ресурсами необхідно окреслити конкретні зони ризику, що «розмічають» вірогідність настання негативних наслідків для стратегічного розвитку переробних підприємств, та зони комфорту, що дозволяють нарощувати фінансовий потенціал, рентабельність власних активів, ринкову вартість бізнесу переробних підприємств аграрної сфери, й розробити функціональні механізми для реагування на очікуванні зміни економічного середовища, що є предметом управління фінансово-економічної безпеки переробних підприємств аграрного виробництва. Отже, завданням фінансового менеджменту є забезпечення захисту переробного підприємства, що ввійшло у зону ризику, та надання фінансового забезпечення у процесі переходу переробного підприємства до зони комфорту для подальшого сталого розвитку всіх процесів його діяльності. Визначити зони ризику та зони комфорту розвитку бізнесу пропонуємо за фінансовими орієнтирами, вибір методів їх виміру і характеристику цих орієнтирів за визначеними принципами, оцінку виявлених відхилень від стандартних, цільових значень.

Заперечливі результати фінансової діяльності підприємств аграрної сфери пов'язані з високою динамікою змін, що стосуються всіх напрямів фінансової діяльності та мають безпосередній вплив на соціально-економічний розвиток переробних підприємств, оскільки дефіцит фінансових ресурсів та їх неефективне використання знищує реальність виконання стратегічних завдань. Оскільки ризик і невизначеність є функціями змін, то більші зміни приводять до збільшення сфери дії ризику в умовах браку фінансового забезпечення [9].

Тому, на наш погляд, доречним є підхід удосконалення фінансових механізмів захисту переробних підприємств у контексті вирішення економічних конфліктів, що супроводжуються фінансовими ризиками. На думку І.Ю. Гришової, вирішення економічних конфліктів не лише повинне нейтралізувати очікувані негативні наслідки небезпек та мінімізувати невизначеність інвестування капіталу в активи, а й сприяти реалізації латентних фінансових можливостей в аспекті нарощення рентабельності власних активів переробних підприємств, надати ритмічності й прискорення руху та збалансованості фінансовим потокам, перетворитись на додаткові, особливі компетенції, що підвищують конкурентоспроможність підприємства й призводять до його фінансової рівноваги у довгостроковому періоді [8].

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Вирішення економічних конфліктів на переробних підприємствах аграрної сфери повинно носити цілеспрямований характер та мати економічну доцільність:

по-перше – допомагати в реалізації стратегічних цілей та функцій бізнесу, не утворювати нових ризиків, зокрема катастрофічного рівня;

по-друге – не допускати іммобілізації фінансових ресурсів у процесі вирішення економічних конфліктів із виробничою діяльністю переробного підприємства, особливо в період сезонності виробництва, тобто не допускати перетікання капіталу зі сфери виробництва у сферу обігу та сприяти пришвидшенню руху фінансових потоків;

по-третє – фінансові витрати щодо вирішення економічних конфліктів не повинні перевищувати очікувані доходи від їх реалізації навіть при високому рівні ризикованості фінансових операцій.

Зауважимо, що економічні конфлікти не обов'язково можуть бути реалізовані у вигляді фінансових втрат, оскільки в основі будь-якого економічного конфлікту лежить різноманітне підґрунтя у вигляді заперечливих інтересів. На наш погляд, під економічним конфліктом варто розуміти будь-яку фінансову операцію, яка має на меті отримання ефекту, супроводжується фінансовим ризиком та провокує ситуацію невизначеності, а, відповідно, потребує прийняття альтернативних рішень згідно з фундаментальною концепцією фінансового менеджменту щодо співвідношення рівня доходності та ризику в процесі управління фінансовими потоками. Без ризику й альтернативних рішень у фінансовій царині заперечується сама економічна природа конфлікту інтересів у бізнесі.

Узагальнюючи аналіз думок науковців [1–15], можна виділити сукупність пріоритетних напрямів діяльності переробних підприємств з погляду співвідношення та динаміки таких індикаторів, як частота протікання економічних конфліктів та рівень потреби у фінансовому захисті.

По-перше, до пріоритетних напрямів захисту, на нашу думку, слід віднести економічний конфлікт в аспекті забезпечення доходності власного капіталу, що потребує трансформації внутрішніх управлінських механізмів з метою незмінного нарощення рівня фінансової рентабельності. Реалізація механізмів системи фінансового захисту повинна забезпечити висоту прибутків від реалізації продукції аграрної сфери та забезпечення інших видів прибутків з одночасним зниженням середньозваженої вартості сукупного обсягу інвестованого капіталу, що досягається за рахунок залучення у межах науково обґрунтованого обсягу кредитних ресурсів та оптимізації ризиків фінансової діяльності.

По-друге, пріоритетом у ракурсі економічних конфліктів залишається чинник стратегічного підходу до формування фінансових ресурсів, адекватного потребам розвитку переробного підприємства та цілям його стратегічного розвитку, що забезпечується у процесі досягнення певного рівня фінансової гнучкості щодо доступу до зовнішніх та альтернативних джерел фінансування й за рахунок оптимізації фінансових потоків.

По-третє, економічні конфлікти в аспекті забезпечення фінансової стійкості, що формується за допомогою управління фінансовими потоками, підтримки стану фінансової рівноваги та платоспроможності у процесі їх синхронізації.

По-четверте, гострі економічні конфлікти в напрямку інвестиційної діяльності, забезпечення ефективності внутрішніх та залучених інвестиційних ресурсів, активізації інвестиційних процесів навіть в умовах скорочення ринкових можливостей і поліпшення конкурентних позицій у стратегічному прориві виходу на міжнародні ринки в умовах складного геополітичного стану.

По-п'яте, економічні конфлікти та ризики переробних підприємств, що супроводжують у процесі їх інноваційного розвитку й фінансового забезпечення трансферу технологій в аграрну сферу України та вимагають системи заходів фінансової безпеки че-

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

рез високий рівень невизначеності, та ризики, що супроводжують інноваційну діяльність і нарощення потенціалу прогресивних фінансових технологій та інноваційних фінансових інструментів. Оскільки в інноваційній діяльності найчастіше виникають економічні конфлікти в аспекті організаційної структури управління фінансовими потоками, то необхідно враховувати внутрішній потенціал нейтралізації неочікуваних ризикованих результатів та продумати інструменти зовнішнього страхування з позиції покращення фінансового захисту таких операцій і антикризових стратегій запобігання та швидкої адаптації до кризових фінансових ситуацій.

В огляді ключових методологічних аспектів внутрішні економічні конфлікти можна характеризувати за характером прояву фінансових загроз, що спрямовані на мінімізацію реальних наслідків фінансових ризиків та орієнтовані на превентивні заходи щодо зниження потенційних небезпек.

Внутрішні економічні конфлікти також слід класифікувати за скерованістю механізмів захисту як такі, що обмежують деструктивний вплив окремих факторів на стратегічний розвиток переробного підприємства, та такі, що забезпечують страхові резерви щодо фінансової компенсації негативних наслідків під час здійснення від'ємного сценарію. Також якісної характеристики економічним конфліктам надає сукупність параметрів, що забезпечують стійкість фінансового захисту та рівноваги, а також її підтримку у короткостроковому та довгостроковому періоді. Безперечно, рівень фінансового захисту, що забезпечує вирішення економічних конфліктів на переробних підприємствах, залежатиме від агресивності підходів до управління капіталом та активами підприємств, із підвищенням схильності менеджменту до агресивних методів управління знижується рівень фінансового захисту та підтримка показників фінансової безпеки потребує визначення критичних її критеріїв, що дозволять безперервне функціонування та збільшення інвестування капіталу у виробничу сферу переробних підприємств.

З позиції системного підходу фінансовий механізм захисту функціонування сучасного переробного підприємства повинен охоплювати всі напрями фінансової діяльності переробних підприємств в аграрній сфері, що мають свої специфічні особливості руху капіталу, а відповідно, і повинні охопити всі напрями виникнення економічних конфліктів системи фінансового захисту підприємства і покликані виконувати такі функціональні завдання:

– Здійснити такі механізми та запропонувати важелі управління фінансовими ризиками, що характеризувались би високим рівнем адаптивності, зокрема не конфліктували зі змінами ендогенних та екзогенних викликів функціонування аграрної сфери, а були коректними до таких змін у довгостроковому періоді.

– Сформувати систему моніторингу рівня ризику, що відповідає б вимогам викликів функціонування переробних підприємств аграрної сфери та гарантувала б реалізацію їх інноваційного потенціалу.

– Удосконалити внутрішні механізми управління власними фінансовими ресурсами, зокрема власним капіталом з метою оптимізації механізмів застосування операційного левериджу та мінімізації рівня ризиків за цільовими критеріями.

– Забезпечення синхронізації та стабілізації руху та обсягів інвестиційних і ресурсних потоків на переробних підприємствах в умовах сезонності виробництва й інших специфічних ризиків їх функціонування.

– За допомогою методів економічного аналізу, всебічного оцінювання та математичного прогнозування рівня ризику на переробних підприємствах визначити резерви підвищення ефективності функціонування в умовах невизначеності й галузевих трансформацій.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

– Оцінити ризики інтеграційних зв'язків переробного підприємства та компетентність персоналу в їх підтримці міжгалузевого співробітництва та формуванні лояльних покупців.

Формування фінансового механізму захисту та управління економічними конфліктами ґрунтується на принципах збереження фінансової міцності, тобто дозволеного рівня фінансової безпеки, яка на переробному підприємстві аграрної сфери виявляється у припустимому розмірі зниження масштабів виробництва в умовах перманентного кризового стану галузі та несприятливої кон'юнктури аграрного ринку, що все ж таки дозволяє підприємству підтримувати необхідний рівень платоспроможності та формувати мінімальні фінансові резерви для запобігання фінансовим ризикам.

Висновки. Одним з моментів випробування фінансового захисту переробних підприємств аграрної сфери є сучасний кризовий стан галузі та національної економіки, що вимагає переходу підприємств на іншу стадію функціонування і менеджменту, зокрема вирішення економічних конфліктів за оптимальних умов ефективності фінансової їх підтримки в аспекті нейтралізації фінансових ризиків. Заснований на новій парадигмі управління методологічний підхід до фінансового захисту переробних підприємств аграрного виробництва у процесі управління економічними конфліктами визначає вимоги до кількісного та якісного рівня фінансового стану переробного підприємства, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних ринкових позицій, збалансованих фінансових потреб у стані потенційних загроз внутрішнього й зовнішнього характеру та здійснюють умови фінансового забезпечення стратегічного розвитку підприємства в майбутньому періоді.

Список використаних джерел

1. Митяй О. В. Альтернативні джерела підтримки та зміцнення економічної безпеки підприємств агропродовольчої сфери / О. В. Митяй, О. А. Хлистул // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Економічні науки». – 2014. – Вип. 9–1, ч. 1. – С. 57–60.
2. Дем'яненко М. Я. Теоретико-методологічні аспекти розвитку концепції фінансово-економічного захисту підприємств в аграрній сфері / М. Я. Дем'яненко, І. Ю. Гришова // Ukraine – EU. Modern technology, business and law : collection of international scientific papers : in 2 parts. Part 1. Modern priorities of economics, management and social development. Environmental protection collection. – Chernihiv : CNUT, 2015. –Р. 107–110.
3. Танклевська Н. С. Фінансовий потенціал як категорія управління фінансами підприємства / Н. С. Танклевська // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – 2009. – № 2. – С. 257–262.
4. Шкарлет С. М. Еволюція категорії «безпека» в науковому та економічному середовищі / С. М. Шкарлет // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 6. – С. 6–12.
5. Хома І. Б. Формування системно-комплексного підходу в оцінці рівня економічної безпеки підприємства / І. Б. Хома // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Проблеми економіки та управління. – 2008. – № 611. – С. 32–41.
6. Кужель В. В. Імунізація економіки агропродовольчої сфери в контексті реалізації принципів соціальної відповідальності бізнесу / В. В. Кужель // Економічний форум. – 2014. – № 3. – С. 17–22.
7. Гришова І. Ю. Социально-экономическое развитие предприятий в контексте решения экономических конфликтов / И. Ю. Гришова, Л. Е. Лебедь // Актуальные проблемы экономики и управления. – 2015. – № 2. – С. 33–37.
8. Grishova I. Yu., Kryukova I. A., Zamlinskiy V. A., Galickiy A. N. Scientific and methodical aspects of the formation of modern financial architecture for the enterprise. «Science progress in European countries: new concepts and modern solutions». March 28, 2013. – Stuttgart, Germany. – Volume 3. – P. 29–32.
9. Митяй О. В. Науково-методологічні критерії формування механізму досягнення економічної безпеки підприємствами [Електронний ресурс] / О. В. Митяй, О. А. Хлистул // Глобальні

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

та національні проблеми економіки. – 2014. – Вип. № 2. – С. 630–633. – Режим доступу : <http://global-national.in.ua/archive/2-2014/128.pdf>.

10. *Дерій Ж. В.* Капіталізація людського потенціалу: функціональний аспект / Ж. В. Дерій // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – Чернігів : ЧДТУ, 2012. – № 3 (60). – С. 21–27.

11. *Замлинський В. А.* Фінансово-економічні показники ефективності інвестиційних процесів на підприємстві / В. А. Замлинський // Економічний аналіз : збірник наукових праць. – Тернопіль : Економічна думка, 2014. – Т. 16, № 2. – С. 12–19.

12. *Шабатура Т. С.* Методологічні засади оцінки економічного потенціалу підприємства / Т. С. Шабатура // Вісник Чернігівського національного технологічного університету. – 2014. – № 2 (74). – С. 54–60.

13. *Шабатура Т. С.* Теоретичні підходи до визначення дефініції «фінансова безпека підприємства» / Т. С. Шабатура // Інноваційна економіка. – 2012. – № 9 (35). – С. 315–319.

14. *Чирва О. Г.* Основные инструменты минимизации рисков в сельском хозяйстве / О. Г. Чирва, Н. М. Осьмеркина // Карельский научный журнал. – 2014. – № 3 (8). – С. 88–92.

15. *Anisimova Iu.* Modern approaches to the construction of financial instruments at markets of electric energy // Czech Journal of Social Sciences, Business and Economics. – 2014. – Т. 3, № 1. – Р. 64–73.